

Kapitel 6

Strukturella förändringar bland församlingar och pastorat 2008–2025

Andreas Sandberg

I maj 2008 tillsatte Kyrkostyrelsen en utredning med det övergripande syftet att ”skapa bästa möjliga organisatoriska förutsättningar för församlingarna att fullgöra sin grundläggande uppgift”¹. Utredningen som kom att benämnas Strukturutredningen, lämnade sitt förslag i betänkandet Närhet och samverkan (Svenska kyrkans utredningar 2011:2). I utredningen föreslogs bland annat att det på lokal nivå ska finnas dels självständiga församlingar, dels pastorat som en samsamarbetsform för flera församlingar. Samtidigt föreslog utredningen att de tidigare flerpastoratsamfälligheterna skulle avskaffas och övergå till att bli pastorat. Den nya indelningen på lokal nivå infördes den 1 januari 2014. Ett av huvudbudskapen i betänkandet var att Svenska kyrkan behöver en organisatorisk struktur med tillräckligt stora enheter för att kunna fullgöra sitt uppdrag och samtidigt bevara den lokala förankringen och närheten till de boende i församlingarna. För att värna denna lokala förankring föreslog Strukturutredningen även att församlingar som ingår i ett pastorat ska ha församlingsråd som dess lokala styrelse. För att skilja på församlingar som ingår i ett pastorat från övriga församlingar benämns de senare som självständiga församlingar i den fortsatta texten. Av praktiska skäl

1 Närhet och samverkan. Svenska kyrkans utredningar 2011:2

benämns även självständiga församlingar och pastorat ibland som självständiga eller ekonomiska enheter.

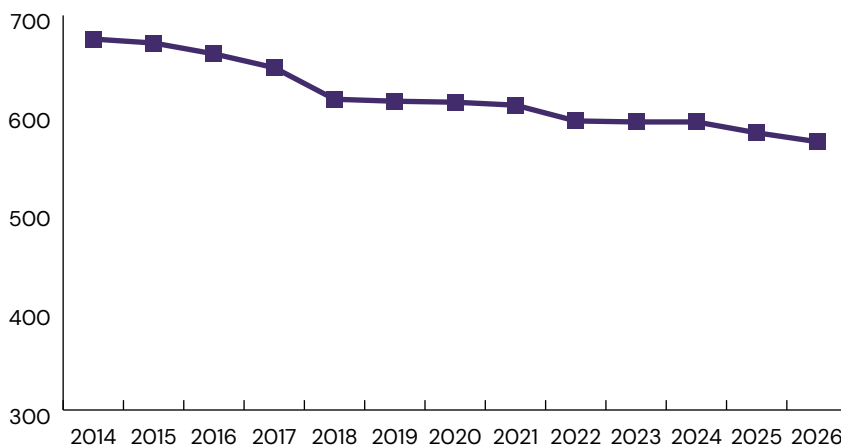
I utredningen konstaterar man att ”långsiktig ekonomisk bärkraft och god kompetensförsörjning...talar för relativt stora enheter”. De strukturella förändringar som genomförts både före och efter detta betänkande presenterades har också genomförts bland annat med syfte att skapa självständiga pastorat och församlingar som är tillräckligt stora för att vara ekonomiskt bärkraftiga. Följande kapitel beskriver denna utveckling över tid, dels mellan 2008 och 2014, dels efter 2014 fram till 2025. Vad har utvecklingen inneburit i fråga om medlems- och befolkningsstruktur? Har utvecklingen varit ungefär den samma över hela landet, eller finns det betydande regionala skillnader? Har storleksstrukturen, vad gäller pastorats och församlingars medlemsantal, befolkning och yttorlek harmoniserats eller har skillnaderna ökat? Det är de huvudsakliga frågor som detta kapitel har som syfte att besvara.

Inledningsvis beskrivs utvecklingen för landet som helhet vad gäller de organisatoriska förändringarna från 2014, då indelningen i pastorat och församlingar började gälla, fram till 2025. Kapitlets andra del ger en bild av den regionala variationen av denna utveckling, det vill säga hur församlings- och pastoratsstrukturen förändrats i de olika stiftet. I denna del beskrivs utvecklingen dels från det år som Strukturutredningen tillsattes, 2008, dels från 2014 och fram till 2025.

Pastorat och självständiga församlingar

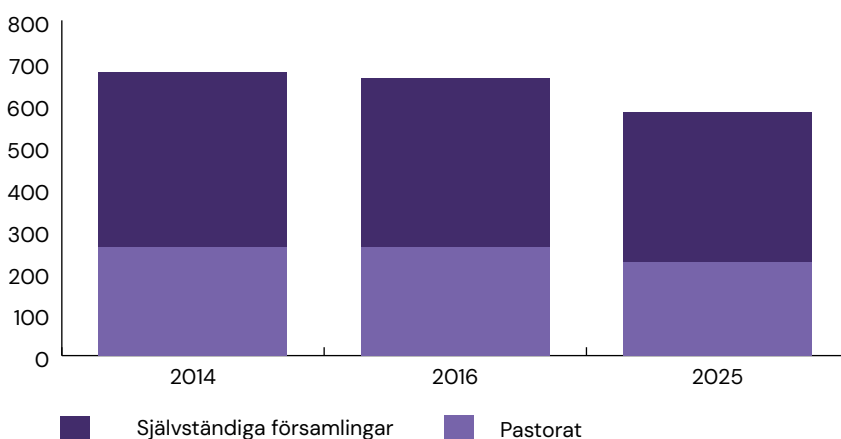
Antalet pastorat och självständiga församlingar har sedan 2014 minskat från 676 till 581 enheter år 2025 (se Figur 1). Från och med 1 januari 2026 är antalet enheter 572. Det motsvarar en minskning med drygt 15 procent. Denna förändring är i första hand ett resultat av att två eller flera församlingar eller pastorat lagts samman till en större gemensam enhet. I några få fall har även det omvända förekommit under denna period, det vill säga att en enhet delats upp i flera pastorat eller självständiga församlingar.

Figur 1. Antal pastorat och självständiga församlingar per år 2014–2026.

Det minskande antalet ekonomiska enheter gäller både pastorat och självständiga församlingar, även om de senare minskat i något snabbare takt. Av Figur 2 framgår att det 2014 fanns 258 pastorat och 418 självständiga församlingar. Fram till 2025 hade antalet pastorat minskat till 224 och antalet självständiga församlingar till 357.

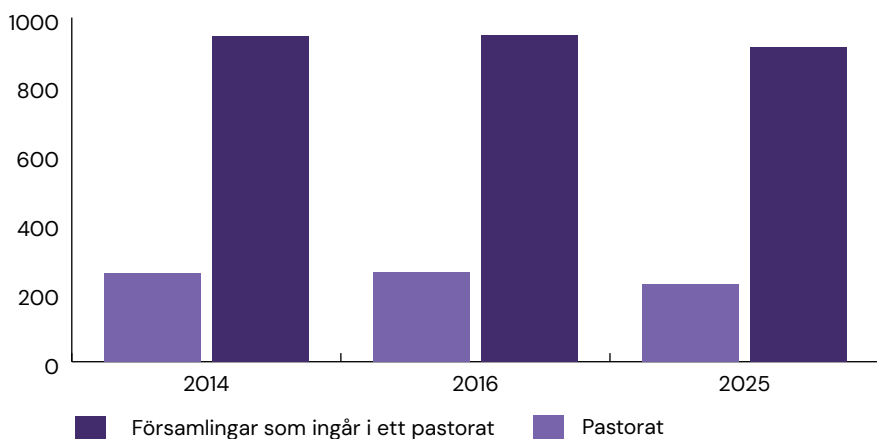
Figur 2. Fördelningen av pastorat och självständiga församlingar bland de ekonomiska enheterna, år 2014, 2016 och 2025.

Församlingar som ingår i ett pastorat

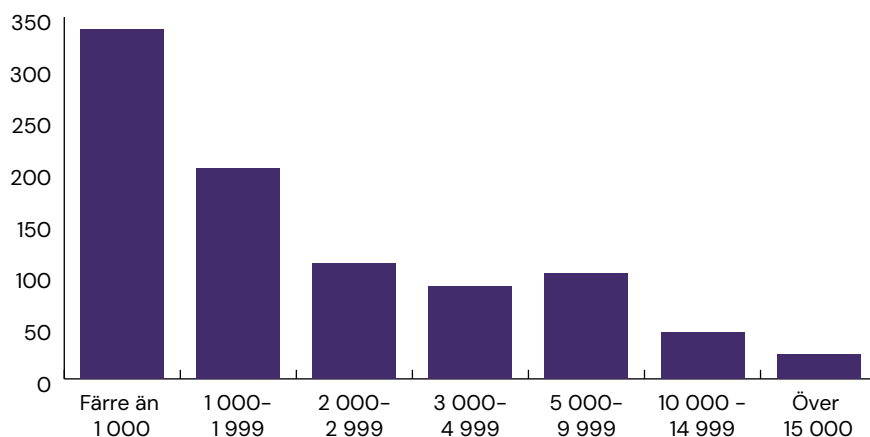
Även antalet församlingar som ingår i ett pastorat har minskat under perioden 2014 till 2025 (se Figur 3). Takten på denna minskning är dock något lägre än vad som är fallet bland de pastorat som dessa församlingar är en del av. Det innebär också att det genomsnittliga antalet församlingar per pastorat har ökat något under den aktuella perioden. År 2025 omfattade ett genomsnittligt pastorat fyra församlingar. Variationen i detta avseende är dock stor. En stor del av de mindre pastoraten omfattar vanligtvis endast två eller tre församlingar. De större pastoraten omfattar i regel fler församlingar än så, exempelvis Linköpings domkyrkopastorat med nio församlingar.

Figur 3. Antal pastorat och församlingar som ingår i ett pastorat, år 2014, 2016 och 2025

Variationen är även stor i fråga om befolknings- och medlemsstorlek. Bland församlingar som ingår i ett pastorat hade den minsta församlingen 49 medlemmar och den största 32 643 vid årsskiftet 2024/2025. Flertalet av de församlingar som ingår i ett pastorat är relativt små, en dryg tredjedel har färre än 1 000 medlemmar och närmare sex av tio församlingar har färre än 2 000 medlemmar (se Figur 4). Samtidigt har en betydande andel av de icke-självständiga församlingarna, närmare 20 procent, fler än 5 000 medlemmar. De är därmed större än vissa pastorat och många av de självständiga församlingarna.

Figur 4. Antal församlingar som ingår i ett pastorat, efter medlemsstorlek 2024.

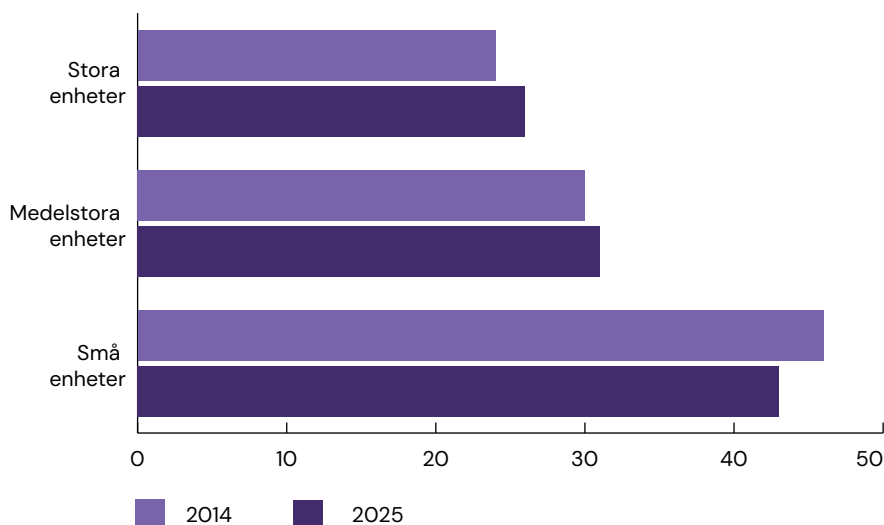

Befolknings- och medlemsstrukturella förändringar

Sedan 2014 har Svenska kyrkans församlings- och pastoratsstruktur förändrats med en växande andel stora församlingar och pastorat. Räknat i procent ser förändringen inte särskilt dramatisk ut, de stora enheterna har vuxit med två procentenheter medan de små har minskat med tre procentenheter (se Figur 5). De små församlingarna är dessutom fortfarande den vanligaste enhetstypen och utgjorde år 2025 43 procent av samtliga pastorat och självständiga församlingar. Räknat i antal är dock förändringen lite mer iögonfallande. Antalet små enheter har minskat från 316 till 251 mellan 2014 och 2025, det vill säga en mellanskillnad på 65 enheter motsvarande nästan 20 procent. Det innebär dock inte att 65 pastorat och självständiga församlingar har 'försvunnit' genom sammanläggningar under den aktuella perioden. Antalet är större än så eftersom minskningen kompenseras av att 30 enheter tappat ett tillräckligt stort antal medlemmar för att hamna i kategorin små församlingar mellan 2014 och 2025. Under samma period har också 12 enheter med färre än 5 000 medlemmar tillkommit genom sammanläggningar. Av de 316 små församlingar som fanns 2014 finns 209 kvar 2025. Det innebär att 107, eller en tredjedel av 2014 års församlingar och pastorat inte finns kvar som självständiga enheter 2025. Även de stora och medelstora enheterna minskar i antal trots att dess andel av samtliga pastorat

och församlingar har ökat. Minskningen sker dock inte i samma takt som bland de små enheterna. De stora har minskat med 13 enheter (8 procent) och de medelstora med 25 enheter (12 procent). Även bland dessa pastorat och församlingar är förändringarna summan av sammanläggningar och att vissa enheter bytt storleksklass på grund av medlemsförändringar under den aktuella perioden.

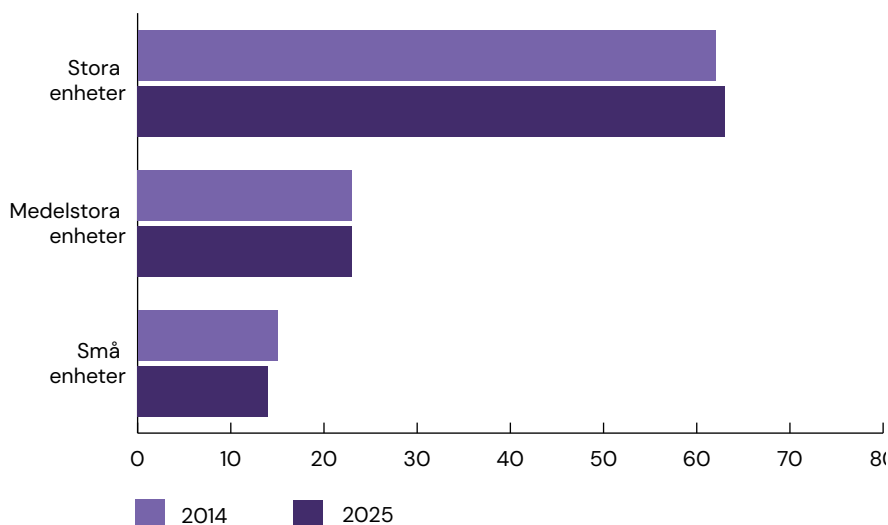
Figur 5. Procentuell fördelning av stora, medelstora och små pastorat och självständiga församlingar 2014 och 2025.

Hur stor del av Svenska kyrkans medlemmar bor i en liten respektive stor församling eller pastorat?

Antalet små församlingar har alltså blivit betydligt färre under det senaste decenniet. Det innebär dock inte att en så mycket större andel av Svenska kyrkans medlemskår bor i en stor församling/pastorat idag jämfört med för tio år sedan. Figur 6 visar fördelningen av medlemmarna mellan församlingar och pastorat fördelat på de tre storleksklasserna. Det har under perioden från 2014 till 2025 endast skett en liten procentuell förskjutning från de mindre till de större församlingarna/pastoraten. En något större andel av kyrkans medlemmar (63 jämfört med 62 procent) bodde i en stor församling/pastorat under 2025 jämfört med 2014.

Figur 6. Procentuell fördelning av Svenska kyrkans medlemmar efter pastoraten/församlingarnas storlek år 2014 och 2025.

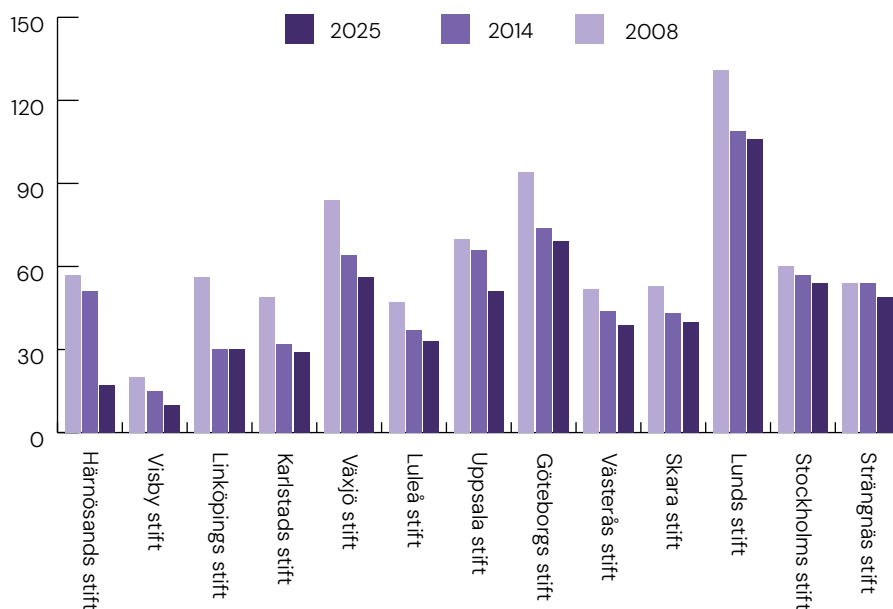
Strukturella förändringar i de olika stiften – utvecklingen 2008 till 2025

Föregående avsnitt beskriver de strukturella förändringarna på en översiktlig nationell nivå från och med 2014 då de kyrkliga samfälligheterna avskaffades som administrativ enhet. Perioden före 2014 präglades dock även den av ett stort antal sammanläggningar av självständiga enheter. År 2008 fanns exempelvis 827 enheter bestående av självständiga församlingar, pastorat och samfälligheter. Enbart under perioden fram till 2014 hade antalet enheter minskat med 151. Det var i första hand de små enheterna (de med färre än 5 000 medlemmar) som minskade i antal under denna period. År 2008 utgjorde de 57 procent av samtliga självständiga enheter, fram till 2014 hade deras andel minskat till 46 procent.

Föregående avsnitt har visat att pastoratsstrukturen har genomgått förändringar som bland annat bidragit till fler stora pastorat och i vissa fall mycket stora pastorat. Malmö pastorat har exempelvis en befolkning som är ungefär lika stor som både Karlstads och Härnösands stift. Samtidigt är en stor andel av de mindre pastoraten oförändrade. Variationen bland pastoraten i fråga om medlems- och befolkningsstorlek var fortfarande 2025 relativt omfattande.

Utvecklingen i detta avseende har dock inte sett lika dan ut över hela landet. Figur 7 ger en bild av de 13 stiftens olika vägval i fråga om strukturförändringar under den aktuella tidsperioden. Som framgår av figuren är variationen stor, dels i fråga om förändringen av antalet självständiga enheter totalt sett, dels i fråga om under vilken tidsperiod de större förändringarna genomfördes. Stiften är ordnade, från vänster till höger, efter hur stor den procentuella förändringen varit vad gäller antalet enheter mellan 2008 och 2025. Härnösands stift har gått från 57 självständiga enheter år 2008 till 17 år 2025. Antalet enheter har alltså mer än halverats. Dessutom har denna förändring genomförts under en relativt kort tid, nästan hela minskningen genomfördes under perioden efter 2014. Linköpings stift liknar Härnösands stift i det avseendet att det genomförts stora förändringar sedan 2008, men här genomfördes förändringarna tidigare, mellan 2008 och 2014. Från 2014 fram till 2025 har antalet enheter varit oförändrat. Det minsta av stiften, Visby, har i absoluta tal inte förändrats så mycket som övriga, men minskningen från 20 till 10 enheter innebär en halvering och placerar stiftet som ett av dem som förändrats mest. I det betydligt större Lunds stift är förhållandet det omvända. Antalet enheter har minskat från 131 till 106, vilket innebär en minskning med 25 enheter. I kraft av sin storlek utgör det en förändring på endast 19 procent vilket placerar stiftet långt till höger i grafen bland dem som minskat minst. Även här genomfördes de stora förändringarna tidigt, men efter 2014 har endast ett fåtal justeringar av pastoratstrukturen genomförts. En annan förklaring till att Lund hör till de stift där sammanläggningarna varit mer begränsade är att stiftet genomförde relativt många sammanläggningar innan den här redovisade mätperioden, det vill säga före 2008. Det samma gäller även Skara stift. Stockholms respektive Strängnäs stift avviker på flera sätt. Båda stiftet har genomgått relativt få förändringar vad gäller församlingsstrukturen. Samtidigt har de sammanläggningar som ändå genomförts i exempelvis Strängnäs stift involverat få församlingar jämfört med de mer genomgripande förändringarna som präglar exempelvis Härnösands stift. I Strängnäs stift rör det sig i regel om två församlingar som lags samman medan det i Härnösands stift har genomförts sammanläggningar som involverat upp till sju tidigare pastorat. Stockholms stift särskiljer sig dessutom genom att de självständiga enheterna i första hand består av församlingar. År 2014 fanns exempelvis endast två pastorat av totalt 57 självständiga enheter i stiftet. Fram till 2025 tillkom ytterligare två pastorat genom församlingssammanläggningar.

Figur 7. Antal pastorat och självständiga församlingar per stift år 2008, 2014 och 2025.

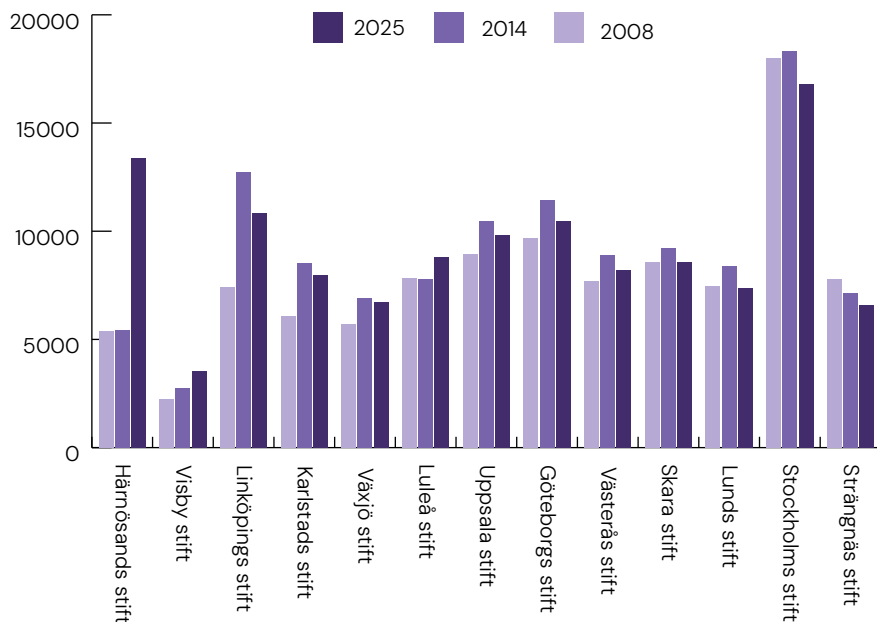

Befolknings- och medlemsstrukturella skillnader

Förändringarna av Svenska kyrkans församlingsstruktur är nära förbunden med utvecklingen av befolkningen och antalet medlemmar på lokal och regional nivå. Ett vanligt argument bakom sammanläggningarna är att de självständiga enheterna ska ha ett tillräckligt stort medlemsunderlag för att bli ekonomiskt och demokratiskt bärkraftiga. Sammanläggningarna av församlingar och pastorat har också bidragit till att de självständiga enheterna blivit större räknat i antal medlemmar, men i många fall endast tillfälligt och med stora regionala skillnader. Figur 8 visar hur utvecklingen sett ut vad gäller det genomsnittliga antalet medlemmar per församling/pastorat mellan åren 2008, 2014 och 2025. Inledningsvis ökade storleken på genomsnittsförsamlingen i en tydlig majoritet av stift, i synnerhet i de stift där många sammanläggningar genomfördes mellan 2008 och 2014. Tydligast är effekten av sammanläggningarna i Linköping och Karlstads stift där antalet medlemmar per enhet ökade mest. En jämförelse med Figur 7 visar också att det i dessa stift genomfördes

förhållandevis många sammanläggningar under dessa inledande år. Efter 2014 har sammanläggningarna genomförts i en betydligt långsammare takt. Detta avspeglar sig i att det genomsnittliga medlemsantalet per församling/pastorat minskar i samtliga stift med undantag för tre fall. Det allra tydligaste undantaget är Härnösands stift där de mycket omfattande sammanläggningarna under denna period bidragit till en kraftig ökning av den genomsnittliga storleken, räknat i medlemsantal, bland stiftets pastorat och församlingar. Den genomsnittliga storleken har även ökat i Visby respektive Uppsala stift, men inte alls i sammanfattning som i Härnösands stift. En bidragande orsak till att genomsnittsstorleken i övriga stift minskar, trots sammanläggningar av enheter, är naturligtvis att antalet medlemmar i Svenska kyrkan minskar till följd av utträden och underskott i det så kallade generationsväxlingen (differensen mellan antal döpta barn och avlidna medlemmar). Påverkan av medlemsförändringarna slår dock olika mellan olika stift. Medlemsantalet har minskat med i genomsnitt 21 procent mellan 2008 och 2025, men mest i Härnösands stift med en minskning på 26 procent och minst i Stockholms stift där minskningen stannade på 16 procent under denna tidsperiod. Den tydliga ökningen av genomsnittsstorleken bland församlingarna i Härnösands stift hade alltså varit ännu större utan den hämmande effekt som den generella nedgången i antal medlemmar bidragit till. Sammantaget kan man ändå konstatera att variationen i antalet sammanläggningar och medlemsutveckling bidragit till att den genomsnittliga storleken på pastorat och församlingar jämnats ut över tid.

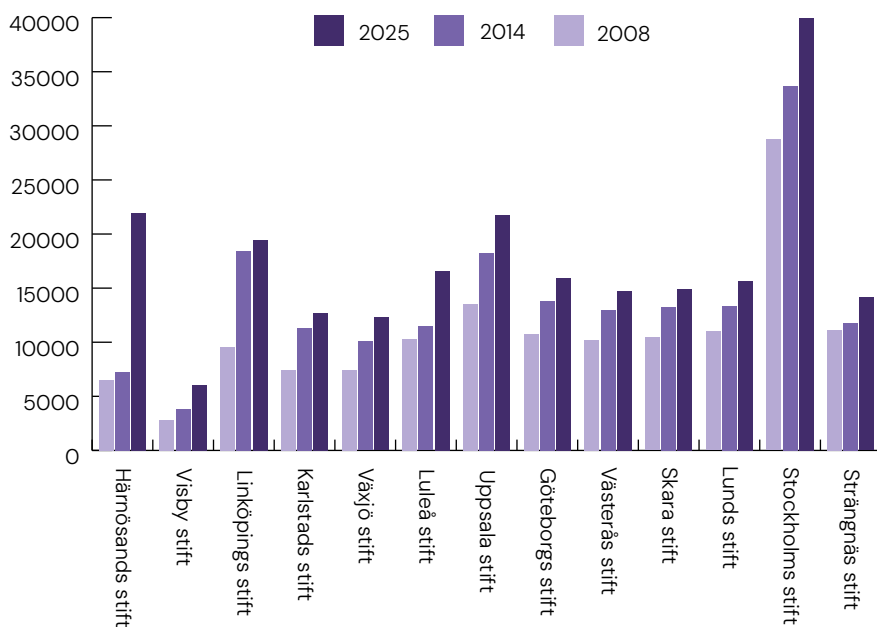
Figur 8. Genomsnittligt antal medlemmar per pastorat/självständig församling efter stift och år.

Med församlingarnas territoriella ansvar, det vill säga ansvaret för alla personer som vistas inom församlingens gränser, följer att det är relevant att undersöka inte bara medlemsstrukturens utveckling utan även den befolkningsmässiga i vidare bemärkelse. Hur ser utvecklingen ut vad gäller de befolkningsstrukturella skillnader mellan församlingar och pastorat? Det geografiska ansvarsområdet påverkas av förändringar som i många avseenden ligger utanför Svenska kyrkans kontroll, men som i hög grad påverkar förutsättningarna för de lokala församlingarnas arbete. I vissa församlingar förvandlas områden med få invånare till tätbebyggda stadsdelar under loppet av tio år, i andra församlingar byggs i stort sett ingenting under samma period. I många församlingar går utvecklingen snarare åt andra hållet, åtminstone befolkningsmässigt. I nästan var fjärde pastorat eller självständig församling har befolkningen minskat sedan 2014. De regionala skillnaderna vad gäller befolkningsutveckling är också stora, ännu större än skillnaderna i medlemsutveckling. I storstadsstift som Stockholms respektive Göteborgs stift ökade befolkningen med 25 respektive 18 procent under perioden 2008 till 2025. I de mer lands- och glesbygdsbetonade Härnösands respektive Karlstads stift ökade befolkningen bara marginellt, med en respektive två procent under

samma tidsperiod. Även vad gäller den genomsnittliga befolkningsstorleken har sammanläggningarna haft en viss utjämnande effekt, i synnerhet som sammanläggningarna varit mest omfattande i stift som utvecklats svagast befolkningsmässigt, exempelvis i Härnösands stift (se Figur 9). Samtidigt har antalet sammanläggningar varit relativt få i stift med stark befolkningsutveckling, i synnerhet i Stockholms stift, men även i Strängnäs stift. Totalt sett har den genomsnittliga församlingen/pastoratet blivit större både medlems- och befolkningsmässigt under perioden 2008–2025. Den genomsnittliga enheten har ökat från drygt 8 000 till drygt 9 000 medlemmar. Befolkningsmässigt är förändringen dock betydligt större, från drygt 11 000 till drygt 18 000 invånare per församling/pastorat.

Figur 9. Genomsnittlig befolkning per pastorat/självständig församling efter stift och år.

Förändringar av den geografiska strukturen

Sammanläggningarna av församlingar och pastorat har som tidigare nämnts, i viss mån, bidragit till en mer sammanhållen struktur vad gäller befolkningsstorleken per enhet. Undersöker vi motsvarande

utveckling vad gäller storleken mätt i yta, eller kvadratkilometer, har de organisatoriska förändringarna tvärt om bidragit till en geografisk struktur med allt större skillnader. Tabell 1 redovisar den genomsnittliga ytan per enhet 2008 och 2025. För landet som helhet har ytan för den genomsnittliga pastoratet/församlingen ökat från 567 till 804 kvadratkilometer. Det är dock en förändring som döljer stora regionala skillnader. Landets största enhet var 2025 Södra Lapplands pastorat i Luleå stift som omfattar drygt 26 000 kvadratkilometer. Samtidigt omfattar flera av Stockholms stifts självständiga församlingar endast omkring en kvadratkilometer varav Adolf Fredriks församling är den minsta i både stiftet och landet som helhet. I Tabell 1 är stiftet ordnade efter hur mycket genomsnittstorleken per enhet ökat under perioden 2008 till 2025 räknat i procent. Som framgår av tabellen är det i några fall i stift där genomsnittsenheten redan från början var relativt stor ytmässigt som den procentuella ökningen varit som störst. Det gäller framför allt Härnösands, Luleå respektive Karlstads stift. Visby, Linköping respektive Växjö stift som inte tillhörde stiftet med ytmässigt stora pastorat/församlingar i början av perioden har som ett resultat av relativt många sammanläggningar förändrat storleksstrukturen förhållandevis mycket sedan 2008. I andra änden av utvecklingen har stift med ytmässigt små enheter, som Stockholm respektive Strängnäs stift, i stor utsträckning behållit sin storleksstruktur under motsvarande period. Sammantaget har alltså pastorats- och församlingssammanläggningarna totalt sett bidragit till en mer varierad struktur där avstånden inom framför allt befolkningsglea pastorat/församlingar redan från början var stora blivit ännu större.

Tabell 1. Genomsnittlig yta km² per ekonomisk enhet samt procentuell förändring år 2008–2025.

	Yta per enhet km ² år 2008	Yta per enhet km ² år 2025	Procentuell förändring år 2008–2025
Härnösands stift	1380	4626	235%
Visby stift	184	369	100%
Linköpings stift	384	716	87%
Karlstads stift	545	921	69%
Växjö stift	305	458	50%
Luleå stift	3619	5154	42%
Uppsala stift	507	695	37%
Göteborgs stift	187	255	36%
Västerås stift	770	1026	33%
Skara stift	281	372	33%
Lunds stift	118	145	24%
Stockholms stift	91	101	11%
Strängnäs stift	254	280	10%
Totalt	567	804	42%

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att utvecklingen både före och efter 2014 har bidragit till en församlings- och pastoratsstruktur med generellt sett färre och medlemsmässigt större enheter. Samtidigt bidrar den allmänna medlemsminskningen till att effekten av sammanläggningarna varit mer begränsade vad gäller medlemsunderlaget per enhet. I fråga om befolkningsstorlek är förhållandet det omvända med en befolkningstillväxt i en majoritet av pastorat och församlingar som förstärker effekterna av sammanläggningarna. Skillnaderna mellan de olika stiftet är dock stora, inte bara i fråga om yttre omständigheter som medlems- och befolkningsutveckling, utan även i fråga om vägval vad gäller omfattningen av de organisatoriska förändringarna på lokal nivå. Sammanläggningar

av pastorat och församlingar har i någon mån bidragit till jämna ut skillnaderna i medlems- och befolkningsunderlag. Samtidigt har sammanläggningar i framför allt befolkningsglesa delar av landet bidragit till allt större geografiska enheter. Det har i sig skapat en typ av utmaningar för den lokala verksamheten som pastorat och församlingar de mer befolkningstäta regionerna inte behöver hantera i samma utsträckning.

Referenser

Närhet och samverkan. Svenska kyrkans utredningar 2011:2